

Теоретичні аспекти професійної педагогічної підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти

Процес підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах доцільно базувати на таких педагогічних підходах: особистісно орієнтований, компетентнісний, системний.

Особистісно орієнтований підхід передбачає ознайомлення із досягненнями сучасної педагогічної науки та вивчення передового педагогічного досвіду; введення спецкурсу «Наступність навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі»; активне використання у навчальному процесі майбутніх вихователів рольових ігор, типових ситуативних завдань; доброзичливе, толерантне та об'єктивне ставлення до майбутніх вихователів, зацікавлення їх обраним фахом, мотивування важливості забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі, заохочення до самоосвіти, самореалізації та самовдосконалення. Компетентнісний підхід реалізується наступними заходами: орієнтація на успішне практичне застосування умінь забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах, а не просто на їх засвоєння та нагромадження; визначення місця знань, умінь щодо забезпечення безперервності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі серед ключових компетентностей педагогічних працівників. Системний підхід полягає у ретельному відборі навчального матеріалу, що ґрунтується на аналізі майбутньої професійної діяльності, тематики, структури, комплексу вправ, ситуаційних завдань для проведення практичних занять.

Ключові слова: педагогічні підходи, підготовка майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Пріоритетним напрямом діяльності дошкільних навчальних закладів в сучасних умовах є спрямування освітнього процесу на реалізацію поставлених завдань нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, зокрема, на забезпечення наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти. Відповідно до прийнятої Кабінетом Міністрів України Постанови № 629 від 13 квітня 2011 року «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року» та новій редакції Базового компонента дошкільної освіти від 4 травня 2012 року модернізації та трансформації вимагає і підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень і публікацій... У процесі підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах застосовано різноманітні педагогічні підходи. Аналіз наукових праць виявив, що питаннями застосування педагогічних підходів до викладання досліджували такі вчені як С.Гончаренко, Р.Гришкова, Р.Мильруд, О.Ветхов, Н.Тимошук, О.Овчарук, А.Андреев, О.Бандура, І.Козловська та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є теоретичне висвітлення педагогічних підходів професійної підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу... Бажання здійснювати гуманістичний підхід до особистості майбутніх вихователів, враховувати, розвивати та створювати умови для повноцінного прояву їх індивідуальних здібностей, якостей, специфічних особистісних функцій зумовлювало застосування особистісно орієнтованого підходу.

Гуманістичні традиції особистісно орієнтованого підходу починаються з глибин античних філософів, вони пройшли через видозміни нового часу та виділилися у середині ХХ ст. у самостійний напрям, розвинулися у рамках світової гуманістичної психології (А.Маслоу, К.Роджерс, К.Хорні, В.Франкл та ін.). Ці традиції відображені у працях В.Сухомлинського, поглядах Г.Ващенко, у педагогіці співробітництва тощо. Сьогодні теоретичні засади і технологія особистісно орієнтованої освіти найбільш повно досліджені в Україні у психолого-педагогічних працях Г.Балла, І.Беха; О.Пехоти, В.Рибалки, О.Сухомлинської, у Росії – в Л.Голубевої, С.Кульневича, І.Якиманської.

Особистісно орієнтований підхід до організації навчання має на меті розгляд майбутніх вихователів як активних суб'єктів, це один із основних шляхів активізації їх діяльності, оскільки,

на думку С.Рубінштейна, «в особистості психічні властивості, здібності, риси характеру... не тільки проявляються, але й формуються в ході власної діяльності» [7, с.192]. При цьому формування майбутнього фахівця передбачає насамперед опору на саморозвиток задатків і творчого потенціалу індивіда, що вимагає створення для цього відповідних умов (В.Андреев), що забезпечують отримання нового знання, його збереження і використання за функціональним призначенням, яке не вичерпується тільки пізнавальним аспектом [1, с.45]. В умовах особистісно орієнтованого підходу реалізується особистісно орієнтоване навчання – це континуум навчання, навчально-виховної діяльності, виховання, самовиховання, соціалізації, тобто єдність усіх процесів, що розвивають, пристосовують, формують, «створюють» особистість [6]. В особистісно орієнтованому навчанні одні вбачають реалізацію індивідуального підходу через організацію і подачу навчального матеріалу різного рівня складності (звідси розподіл студентів на сильних, середніх, слабких). Інші пов'язують його з інноваційними процесами в освіті, що активізувалися з появою гімназій, ліцеїв, коледжів, де використовуються різні форми диференційованого навчання [8].

В умовах особистісно орієнтованого навчання викладач отримує іншу роль і функцію в навчальному процесі, зовсім не менш значущу, ніж при традиційній системі навчання. Якщо у традиційній системі освіти педагог разом з підручником були основними і найбільш компетентними джерелами знань, а викладач був до того ж і контролюючим суб'єктом пізнання, то за новою парадигмою освіти він більше виступає в ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності майбутніх вихователів, компетентного консультанта і помічника. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань і вмінь, а на діагностику діяльності майбутніх вихователів, щоб своєчасно допомогти уникнути труднощів, які намічаються в пізнанні і застосуванні знань. Ця роль значно складніша, ніж у традиційному навчанні, і вимагає від викладача більш високого ступеня майстерності [2].

Для особистісно орієнтованого навчання надзвичайно важливими є такі положення: особистісно орієнтоване навчання повинно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості майбутнього вихователя, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності; освітній процес особистісно орієнтованого навчання надає кожному студенту, спираючись на його здібності, схильності, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе в пізнанні навчальної діяльності, поведінці; зміст освіти, її засоби і методи відбираються та організуються так, щоб майбутні вихователі могли проявити вибірковість до предметного матеріалу, його виду і форм; критеріальна база особистісно орієнтованого навчання враховує не тільки рівень досягнутих знань, умінь, навичок, але й сформованість певного інтелекту (його властивості, якості, характер проявів); освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей – найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей майбутнього вихователя, що є основною метою сучасної освіти; навченість і освіченість не тотожні за своєю природою та результатами; у даному контексті традиційне навчання не може бути провідним у цілісному освітньому процесі. Значущими стають ті складові, котрі розвивають індивідуальність майбутнього вихователя, створюють усі необхідні умови для його саморозвитку, самовираження; особистісно орієнтоване навчання будується на принципі варіативності, тобто визнанні розмаїтості змісту і форм навчального процесу, вибір яких повинен здійснюватися викладачем з урахуванням мети розвитку кожного студента, його педагогічної підтримки в пізнавальному процесі, скрутних життєвих обставинах [5].

Таким чином, особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах визначає необхідність уведення особистісно орієнтованого навчання та створення сприятливих умов для розвитку фахового потенціалу кожного студента. Застосування даного підходу у процесі навчання майбутніх вихователів передбачало:

-ознайомлення із досягненнями сучасної педагогічної науки та вивчення передового педагогічного досвіду;

-введення спецкурсу «Наступність навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі», у процесі вивчення якого організовувалися дискусії, під час яких обговорювалися важливість обраного фаху, проблеми підготовки дошкільнят до навчання у школі, можливості встановлення стосунків із колегами початкової школи, планів на майбутнє, можливостей для розвитку кар'єри, тощо;

-активне використання у навчальному процесі майбутніх вихователів рольових ігор, типових ситуативних завдань, у яких вони повинні учитися приймати рішення, висловлювати власну точку зору, відстоювати свої переконання, аргументувати свої твердження, зацікавлювати дошкільнят своєю особою, підтримувати розмову, вести діалог із батьками вихованців тощо;

-доброзичливе, толерантне та об'єктивне ставлення до майбутніх вихователів, зацікавлення їх обраним фахом, мотивуванням важливості забезпечення наступності навчання в дошкільних

навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах, заохочення до самоосвіти, самореалізації та самовдосконалення.

Актуальним вважаємо використання компетентнісного підходу до підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі, оскільки, орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві; а також готовність змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися впродовж життя [3, с.6].

Проблема удосконалення підготовки майбутніх вихователів на основі дослідження різних аспектів компетентнісного підходу розглянута в роботах В.Антипова, К.Колесина, Г.Пахомова, І.Фрумїна, В.Артем'євої, І.Зимньої, О.Пометун та ін.

Компетентнісний підхід нині досить широко обговорюється в наукових колах світу та України. Водночас він має широку амплітуду висловлювань як на його користь, так і щодо його неприйняття. Однак переважна більшість дослідників вважають, що компетентнісний підхід в усіх сенсах і аспектах найбільш глибоко відображає модернізаційні процеси, що нині мають місце в усіх країнах Європи:

-компетентнісний підхід гарантує високий рівень і результативність підготовки фахівців (Г.Лежнина);

-компетентнісний підхід сприяє оновленню змісту педагогічної освіти (поширює практичну орієнтацію освіти, вийшовши за рамки обмежень «зунівського» освітнього простору (А.Андреев [6]);

-компетентнісний підхід забезпечує спроможності випускника вищого навчального закладу відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в процесі, в соціальній структурі (В.Байденко, Н.Бібік, А.Субетто);

-компетентнісний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату освіти (що буде знати і уміти студент «на виході») (І. Зимняя) та ін.

Із думкою вчених не можна не погодитись, адже саме на основі компетентнісного підходу нині розробляються нові програми, плануються виховні заходи, організовується навчальний процес. Адже кінцевою метою підготовки випускників є фахівець із сформованою готовністю до компетентнісної професійної діяльності.

Зарубіжні вчені (Cl.Beelisle, M.Linard, B.Rey, L.Turkal, N.Guignon, M.Joras та ін.) пов'язують зміст компетентнісного підходу в освіті з формуванням здатності або готовності особистості мобілізувати всі свої ресурси (системно-організовані знання й уміння, навички, здібності та психічні якості), необхідні для виконання певного завдання на високому рівні, а також адекватні конкретній ситуації, тобто відповідно до мети й умов перебігу конкретної дії.

Отже, оскільки компетентнісний підхід прямо пов'язаний з ідеєю всебічної підготовки й виховання індивіда не лише як фахівця, професіонала своєї справи, а і як особистості, члена колективу й соціуму, він є гуманітарним у своїй основі. Метою гуманітарної освіти, як відомо, є не лише передача майбутньому фахівцю сукупності знань, умінь і навичок у певній сфері, а й розвиток світогляду, міждисциплінарного чуття, здатності до прийняття індивідуальних креативних рішень, до самоосвіти, а також формування гуманістичних цінностей.

У цьому й виражається специфіка компетентнісного підходу. Крім того, до особливостей компетентнісного підходу у вищій школі можна віднести: визнання компетенцій як кінцевого результату навчання та їх цілеспрямоване формування; перенесення акцентів з поінформованості суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем; оцінювання рівня сформованості в майбутніх вихователів компетенцій як результату навчального процесу; студентоцентрована спрямованість навчання; націленість фахової підготовки на майбутнє працевлаштування випускників.

З метою реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах були поставлені такі завдання:

-орієнтація на успішне практичне застосування умінь забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах, а не просто на їх засвоєння та нагромадження;

-визначення місця знань, умінь щодо забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах серед ключових компетентностей педагогічних працівників;

-інтегрування навчального матеріалу з різних галузей знань, використання відповідних форми й методів навчання (ігрові ситуації, диспути, розв'язання практично значущих ситуацій, вебінари);

-робота над набуттям і розширенням самостійного досвіду розв'язування практичних фахових завдань під час педагогічної практики;

-розвиток здібностей адаптуватися до несподіваних ситуації та знаходити раціональні рішення;

-робота над проектом «Наступність дошкільної та початкової освіти».

Оскільки підготовка майбутніх вихователів є цілісним педагогічним утворенням, то вважаємо за доцільне використання системного підходу і під час підготовки до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах.

Використання системного підходу як методу наукового пізнання зумовлено його відповідністю складним завданням суспільної практики, завданням пізнання і конструювання великих, надскладних систем. Крім того, феномен системного підходу відображає перш за все певну закономірність в розвитку самої науки. Як справедливо зазначає А.Уемов, однією з передумов, що визначила сучасну роль системного підходу в науці, є бурхливе зростання кількості інформації – «інформаційний вибух». Саме системна реорганізація знання допоможе подолати протиріччя між зростанням кількості інформації і обмеженими можливостями її засвоєння. Педагогічна наука в умовах «інформаційного вибуху» стоїть перед необхідністю вирішення проблеми пошуку адекватної системи навчання, складові якої забезпечать формування фахівця, який вільно орієнтується у потоках необхідної новітньої професійної інформації. Саме застосування системного підходу до педагогічних досліджень допомагає науковцям у вирішенні цієї проблеми.

Науковець Н.Морзе сутність системного підходу описує у таких положеннях:

-системний підхід спирається на методи індукції і синтезу (на відміну від дедукції і аналізу), які виступають основою процесу поліпшення систем; але, враховуючи всі протиріччя, системний підхід не заперечує методів системного аналізу, а користується ними як загальними складовими;

-метою застосування системного підходу є оптимізація системи, що розуміється як функція практичної корисності (для цілеспрямованих систем – граничне значення цільової функції);

-процес оптимізації і процес поліпшення системи не тотожні, бо не можна дійти до оптимізації шляхом поліпшення дії окремих підсистем чи компонентів системи;

-системний підхід вимагає вивчення об'єктів у їх цілісності і розвитку;

-системний підхід орієнтує дослідника на першочергове визначення умов формування системи і системоутворюючого фактора;

-проблеми, що досліджуються, визначаються з урахуванням взаємозв'язків розглянутої системи з іншими системами, з якими перша зв'язана спільністю мети;

-мета системи визначається не в рамках окремих підсистем, а з позицій системи в цілому;

-розвиток (прогресивний) системи розуміється як процес переходу системи з одного рівня на інший (найвищий), а найвищим вважається рівень, наблизений до оптимального стану [4].

Отже, системний підхід передбачає розгляд об'єкта вивчення як системи: виявлення певної множини її елементів, установлення класифікації та впорядкування зв'язків між цими елементами, виділення з множини зв'язків системотворчих, тобто таких, що забезпечують поєднання різних елементів у систему.

Систематизація підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах полягала у ретельному відборі навчального матеріалу, що ґрунтується на аналізі майбутньої професійної діяльності, тематики, структури, комплексу вправ, ситуаційних завдань для проведення практичних занять. Відбір та організація змісту завдань для педагогічної практики, що передбачала систематизацію загальної структури навчального матеріалу, методичних засобів.

Висновки... Таким чином, в процесі підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі в сучасних умовах застосовані такі педагогічні підходи: особистісно орієнтований, компетентнісний, системний, що дали можливість удосконалити навчально-виховний процес.

Список використаних джерел і літератури:

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности : [методическое пособие] / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1981. – 240 с.
2. Матвійчук О. В. Аналіз досліджень з проблеми наступності у навчанні фізики / О. В. Матвійчук // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 13 (226). – С. 89 – 93.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики / [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Морзе Н. В. Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Наталія Вікторівна Морзе. – К., 2003. – 605 с.
5. Подмазин С. И. Семестрово-зачётная форма организации учебного процесса в школе / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвита, 1994. – 69 с.
6. Подмазин С. И. Теория и практика семестрово-блочно-зачётного режима обучения и 12-бального оценивания знаний учащихся / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвита, 2000. – 88 с.

7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М., 1999. – 705 с.

8. Сосницька Н. Л. Вимоги до професійної підготовки вчителя фізики в умовах особистісно-орієнтованого навчання / Н. Л. Сосницька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Редакційно-видавничий центр Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2003. – Вип. 12. – С. 89–92.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Andreev V. I. E'vrsticheskoe programmirovaniye uchebno-issledovatel'skoj deyatel'nosti : [metodicheskoe posobie] / V. I. Andreev. – М. : Vy'sshaya shkola, 1981. – 240 s.

2. Matviichuk O. V. Analiz doslidzhen z problemy nastupnosti u navchanni fizyky / O. V. Matviichuk // Visnyk Cherkaskoho universytetu. – Cherkasy : Vyd. vid. ChNU im. B. Khmelnytskoho, 2012. – Vyp. 13 (226). – С. 89 – 93.

3. Kompetentnisnyi pidkhyd u suchasni osviti : svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy // Biblioteka z osvitoi polityky / [za zah. red. O. V. Ovcharuk]. – К. : «K.I.S.», 2004. – 112 s.

4. Morze N. V. Systema metodychnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv informatyky v pedahohichnykh universytetakh : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.02 / Nataliia Viktorivna Morze. – К., 2003. – 605 s.

5. Podmazin S. I. Semestrovo-zachyotnaja forma organizacii uchebnogo processa v shkole / S. I. Podmazin. – Zaporozh'e : Prosvita, 1994. – 69 s.

6. Podmazin S. I. Teoriya i praktika semestrovo-blochno-zachyotnogo rezhy'ma obucheniya i 12-bal'nogo ocenivaniya znanij uchashhixsya / S. I. Podmazin. – Zaporozh'e : Prosvita, 2000. – 88 s.

7. Rubinshtejn S.L. Osnovy' obshhej psixologii / S.L. Rubinshtejn. – М., 1999. – 705 s.

8. Sosnytska N. L. Vymohy do profesiinoi pidhotovky vchytelia fizyky v umovakh osobystisno-orientovanoho navchannia / N. L. Sosnytska // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Zhytomyr : Redaktsiino-vydavnychiy tsentr Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka, 2003. – Vyp. 12. – С. 89–92.

Аннотация

Елена Новак

Theoretical aspects of professional pedagogical training of future tutors to ensure continuity of preschool and primary education

Процесс подготовки будущих воспитателей к обеспечению преемственности обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе в современных условиях целесообразно базировать на таких педагогических подходах: личностно ориентировочный, компетентностный, системный.

Личностно ориентировочный подход предусматривает ознакомление с достижениями современной педагогической науки и изучением передового педагогического опыта; введение спецкурса «Преемственность обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе»; активное использование в учебном процессе будущих воспитателей ролевых игр, типичных ситуативных задач; доброжелательное, толерантное и объективное отношение к будущим воспитателям, заинтересованность их выбранной специальностью, мотивирование важности обеспечения преемственности обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе, поощрение самообразования, самореализации и самосовершенствования. Компетентностный подход реализуется следующими мероприятиями: ориентация на успешное практическое применение умений обеспечения преемственности обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе в современных условиях, а не просто на их усвоение и накопление; определение знаний, умений по обеспечению непрерывности обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе среди ключевых компетентностей педагогов. Системный подход заключается в тщательном отборе учебного материала, основанного на анализе будущей профессиональной деятельности, тематики, структуры, комплекса упражнений, ситуационных задач для проведения практических занятий

Ключевые слова: педагогические подходы, подготовка будущих воспитателей к обеспечению преемственности обучения в дошкольных учебных заведениях и начальной школе.

Summary

Olena Novak

Theoretical Aspects of Professional Pedagogical Training of Future Tutors to Ensure Continuity of Preschool and Primary Education

The process of preparing future tutors to ensure continuity of education in pre-school and primary school in modern conditions is advisable to base on such pedagogical approaches as: personal-oriented, competence, system.

Learner-centered approach includes: getting acquainted with the achievements of modern science teaching and learning excellence of teaching experience; introduction course «Continuity of learning in pre-school and elementary school»; active use in the educational process of future tutors role-playing games, the typical situational problems; benevolent, tolerant and objective attitude to future teachers, their interest in the chosen profession, motivating the importance of continuity in teaching in pre-school and elementary school, encourage self-education, self-realization and self-improvement. Competence approach is implemented by the following measures: focus on the successful practical application of skills to ensure continuity of education in pre-school and primary school in modern terms, not just for their assimilation and accumulation; determining the place of knowledge, skills to ensure continuity of learning in pre-school and primary school among key competencies tutors. The systems approach is careful selection of educational material, based on the analysis of future careers, themes, patterns, compound exercises, situational problems for the workshops.

Key words: pedagogical approaches, preparing future tutors to ensure continuity of education in pre-school and elementary school.

Дата надходження статті: «29» вересня 2014 р.